

تاریخچه کوتاه قصیده را بیان داشته و درباره صحت نسبت این قصیده بر فرزدق و نادرستی نسبت آن به جریر و یا کثیر در مدح باقر (ع)، تحقیق می کند و منظور شارح روشن ساختن نکات دقیق و مبهات ادبی قصیده فرزدق است. ابیات قصیده در کنار صفحات به تدریج ثبت شده؛ خط: نسخ، بی کا، بی تا؛ جلد: تیماج خرمایی، ۹۸ص (۷-۱۰۴)، اندازه: ۵/۱۳×۲۳/۵سم [ف: ۱۰ - ۱۵۲۴]

۲. تهران؛ مفتاح؛ شماره نسخه: ۱۸۴/۲
خط: نسخ، بی کا، تا؛ پایان ربیع الثانی ۱۲۷۹ق، جا: مشهد رضوی [نشریه: ۷-۲۲۷]

۳. یزد؛ وزیری؛ شماره نسخه: ۳۴۰۴/۳
آغاز: یا سائلی این حل الجود و الکرّم؛ انجام: ما بین الکتبین ما یملاء الخافقین.

خط: نسخ، کا: محمد علی زاهدی، بی تا؛ ۴۰گ (۱۳۳-۱۷۲)، اندازه: ۱۱×۱۸سم [نشریه: ۱۳ - ۳۹۷]

۴. تهران؛ ملی؛ شماره نسخه: ۲۴۶۳/۴
آغاز: الحمد لله رب العالمین و الصلوة و السلام علی سید الاولین و الاخرین ... اما بعد فقد سئح لی بعد الفراغ عن تفسیر القرآن؛ انجام: لکانوا احقا بالقتل و لیکن هذا آخر الکلام و الحمد لله و الصلوة علی رسوله ...

زمان تألیف: ۲۷۹ق. فرزدق قصیده ای با مطلع: «هذا ابن خیر عباده الله کلهم xx هذا التقی التقی الطاهر العلم» در مدح امام زین العابدین علی بن الحسین (ع) سروده است. این قصیده بسیار مورد توجه قرار گرفته و شروح متعددی بر آن نوشته شده که از جمله آن، شرح حاضر است. با توجه به آنکه در میان شارحین قصیده که الذریعه (۱۴/۱۴) از آنها نام برده تاریخ تألیف شرح حاضر با تاریخ حیات علی بن محمد بن ابراهیم سبیتی عاملی (م ۱۳۰۳) مطابقت دارد بعید نیست شرح حاضر همان شرح علی بن محمد سبیتی عاملی باشد؛ بی کا، بی تا؛ جلد: تیماج قهوه ای مذهب، ۱۳گ (۳۵-۴۷پ)، ابعاد متن: ۱۰×۱۶، اندازه: ۵/۱۳×۱۹سم [ف: ۱۲ - ۲۹۰]

● شرح قصیده النابغة الذبیانی / ادبیات / عربی

š.-u qašīdat-in-nābīgat-id-dībyānī

واحدی، علی بن احمد، - ۴۶۸ قمری
vāhedī, 'alī ebn-e ahmad (- 1076)

وابسته به: دیوان نابغه؛ نابغه ذبیانی، زیاد بن معاویه (۱۸-)
متن از ابوامامه زیاد بن معاویه معروف به نابغه ذبیانی است و شرح از ابوالحسن علی بن احمد واحدی که دیوان متنی را نیز شرح کرده است. مطلع آن چنین است: «یا دارمیه بالعلیاء فالسند xx أقوت و طال علیها سالف الأبد».

آغاز: یا دارمیه بالعلیاء فالسند ...
۱. مشهد؛ رضوی؛ شماره نسخه: ۴۸۶۷/۲

یک مقدمه دارد در سرگذشت فرزدق سپس شرح قصیده میمیه او است در ستایش امام زین العابدین.

تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۴۳۲۱

آغاز: بسمله. رب اشرح لی صدری و یسر لی امری و احلل عقدة من لسانی. الحمد لله رب العالمین ... بعد فیقول ... علی رضا ابن داود؛ انجام: و قد سعدت لشرح هذه القصيدة ... و وقت لا تمام کتابته فی یوم الثلثا ثالث شعبان المعظم خانه زاد آستان مبارک علیرضا بن وقایع نگار سنة ۱۳۰۷
خط: نستعلیق، کتاب = مؤلف، تا: ۳ شعبان ۱۳۰۷ق؛ مجدول؛ کاغذ: فرنگی، جلد: تیماج سرخ، ۷۹گ، ۱۰ سطر (۶×۱۲)، اندازه: ۱۱×۱۷سم [ف: ۱۳ - ۳۲۸۲]

● شرح القصيدة المیمیة للفرزدق / ادبیات / عربی

š.-ul qašīdat-il mīmīyya li-l farazdaq

وابسته به: القصيدة المیمیة فی مدح علی بن الحسین (ع)؛ فرزدق، همام بن غالب (۱۱۰-)

ناشناس:

۱. تهران؛ مجلس؛ شماره نسخه: ۳۵۶۷/۲

آغاز: بسمله، الحمد لله رب العالمین، اما بعد فقد سئح لی بعد الفراغ عن تفسیر القرآن ان اتوسل بحیب الرحمن و اهل بینه (ع) سیما بالذی هو دوحه شجرة الولاية و ثمرة اغصان النبوه الا و هو علی بن الحسین الاصغر ... بشرح القصيدة الفرزدقیه ... تفصیلا من هذه البلیه بالتحفة العلیه حتی اتانی الله فی مقر الخلافه ... بمجرده هذه - العزیمه فطلبها فیها من الاجله ... فشرعت فی شرحها مع فقد المواد ... شرحا کافیا بحل المشكلات؛ انجام: و فی الختم بهذا الحدیث ایماه الی ان منکرى کرامة اهل البيت و فضلهم کلاب لو لم یکن لهم نسبة بالنبی صلی الله علیه و آله فنتهم امه له (ع) فکانوا احقا بالقتل و لیکن هذا آخر الکلام و الحمد لله و الصلوة علی رسوله محمد و آله و اصحابه اجمعین.

شرح است بر قصیده معروف فرزدق (غالب بن همام) در مدح علی بن حسین امام سجاد (ع) با این مطلع: «یا سائلی این حل الجود و الکرّم». شارح از اهل سنت است و او این شرح را پس از تألیف تفسیر قرآن و در هنگامی که دچار مصیبتی (عام یا خاص) بوده از ۳ تا ۶ ماه محرم نوشته. تاریخ تألیف آن نزدیک تر از قرن ۱۰ نیست و بیش از این شناسایی درباره کتاب و مؤلف آن ندارم. حمیدالدین ابوعبدالله محمود بن عمر نجاتی نیشابوری در قرن ۸ بر این قصیده و بر قصیده ابوالفتح بستی (زیاده المرء فی دنیاه نقصان) و قصیده عمادالدین رجا بن شرف اصفهانی شرحی نوشته به نام «اعراب القصائد الثلاث و ایضاح غوامض الابحاث» اما کتاب حاضر (ظاهرا) جز شرح نجاتی است. چند شرح نیز در الذریعه از علمای شیعه نقل شده. مؤلف شرح حاضر در مقدمه این رساله،

فهرستگان نسخه های خطی ایران (فخا)؛ جلد بیستم؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران: سازمان اسناد

DIA 276258

و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۱/۲۰۱۳

● شرح القصيدة الدالية / ادبیات / عربی

š.-ul-qašīdat-id-dāliyya

قراچه داعی، محمد رضا بن نور محمد، ق ۱۴ قمری
qarāč-e-dāqī, mohammad rezā ben nūr mohammad (-
20c)

وابسته به: دیوان نابغه؛ نابغه ذبیانی، زیاد بن معاویه (۱۸-)

تاریخ تألیف: ۲۲ محرم ۱۲۸۰ق

در این شرح قصیده دالیه نابغه ذبیانی «یا دارمیه بالعلاء فالسند»
گزارش شده و به مشکلات لغات و اعراب و خلاصه معنی
می‌پردازد و به مناسبت ابیات قصیده شواهد و نظائری از آیات و
اشعار و امثال عرب می‌آورد تا فایده شرح برای خواننده بیشتر
باشد.

چاپ: مشار عربی، صص ۵۵۸-۵۵۹؛ تبریز، سنگی، ۱۳۰۱ق،
خشتی، ۶۹ص (صص ۸۰-۱۴۸)

قم: مورعی؛ شماره نسخه: ۱۰۶۹۲/۲

آغاز: الحمد لله الذي زين سواف المعاني بغدائر الاستعارات و
شرح صدور الغواني بفرائد الكنايات شفع الحقائق بفرر المجازات؛
انجام: و هو كون الصخر مشتهرا كالتودد لکنما ذكرته لزيادة
المبالغة و كمال التاكيد هذا آخر ما اردته من الشرح..

خط: نسخ، کا: ابراهیم بن درویش محمد کازرونی، تا: ۱۳۰۵ق؛
۲۶گ (۳۰-۵۵)، ۲۶ سطر، اندازه: ۱۶×۲۳سم [ف: ۲۷ - ۱۳۹]

● شرح قصیده دالیه در مدح حجة الاسلام شفتی /

ادبیات / فارسی

š.-e qasīda-ye dāliyya dar madh-e hojjat-ol-eslām šaftī

شرح قصیده‌ای است به عربی، در مدح حجة الاسلام سید
محمدباقر شفتی اصفهانی. در این شرح ضمن ترجمه لغات اشعار
به معانی آنها نیز پرداخته شده است. نام سراینده قصیده که به
عربی سروده شده و همچنین شارح آن، در منابع موجود یافت
نشد.

قم: مورعی؛ شماره نسخه: ۱۵۵۶۶/۱

آغاز: ... و الهدایة زبدة العلماء و قدوة الفضلاء و ملاذ الفقراء ...
أعنى جناب حجة الاسلام أدام الله ظله العالی على رؤس الأنام و
حرسه من نواب الأيام. أصحاب من غصة حلت بلغدودی xx و
انجذ همیان عبرات على رودی؛ انجام: هم أئمتنا حقاً فصل على
xx أرواحهم غير محدود و محدود ... الأعلام جمع العلم القلم
العالم الجليل القدر بسیار دانا و كوه و آية الأملید ...

خط: نستعلیق، بی‌کا، تا: قرن ۱۳؛ افتادگی: آغاز و انجام؛ کاغذ: فرنگی،
۲۳گ (۱-۲۳)، ۹ سطر، اندازه: ۱۳×۵سم [ف: ۳۹ - ۴۸]

● شرح قصیده در کیمیا / کیمیا / فارسی

(۱۰۸-۱۱۷)، ۲۰ سطر (۱۲×۶)، اندازه: ۱۱×۵/۱۸سم [ف: ۹ - ۸۷]

۳. قم: مسجد اعظم؛ شماره نسخه: ۱۸۷۶/۳

آغاز: شربنا على ذكر الحبيب مدامة xx سكرنا بها من قبل ان
يخلوا الكرم؛ اعلم ان هذه القصيدة مبنية على اصطلاح الصوفية
فانهم يذكرون فى عباراتهم الخمره باسماتها و اوصافها؛ انجام: اذا
كان هذا الدمع يجرى صباة xx على غير ليلى فهو دمع مضيق؛ فوا
اسفى ان لآحيات هنيئة xx ولاعمل يرضى به الله صالح
خط: نسخ، کا: سید محمدباقر تبریزی، تا: ربيع الاول ۱۲۷۸ق، جا:
لنگر کرمان؛ مهر: «صراط على حق تمسكه» (بيضى)؛ جلد: تیماج
قهوه‌ای، ۶گ، ۱۶ سطر، اندازه: ۱۵×۲۲سم [ف مخ - ۳ - ۱۲۴۲]

● شرح قصیده الخمریة لابن فارض / ادبیات / فارسی

š.-e qasīdat-el-xamriyya le-ebn-e fārez

وابسته به: القصيدة الخمرية = قصیده میمیه؛ ابن فارض، عمر بن
علی (۵۷۶-۶۳۲)

ناشناس و احتمالاً غیر همانند:

۱. تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۳۷۷۴/۴-ف و ۳۷۷۳/۳-ف

نسخه اصل: پاریس S. P. 1769 (بلوشه ۱۰۶/۴ ش ۲۱۴۹)؛ خط:
نستعلیق، بی‌کا، تا: ۹۸۶ق [فیلمها ف: ۲ - ۲۴۶]

۲. تهران؛ ملک؛ شماره نسخه: ۶۴۱۲/۴

آغاز: قال الشيخ الامام العالم العامل ... المعروف بابن فارض
المصرى ... شربنا على ذكر الحبيب مدامة ... الشرب آشامیدن آب
و غيره و الشكر بالفتحتين مست شدن، الكرم درخت انگور؛
انجام: رباعیه: ای صنع تو لحظه لحظه از خانه کن xx صد نقش
برانگیخته بر لوح کهن / خواهم که شود صحفه عمر مرا xx بر
یاد تو ختم شد بر این ختم سخن. تمت الرسالة المیمة بغایت رسید
... و آن لحظه که شد تمام آورد بدر تاریخ و مه سال وی از شهر
صفر

خط: شکسته نستعلیق، کا: شیخ غلام وروثی، تا: قرن ۱۳؛ کاغذ:
فرنگی، جلد: تیماج مشکى، ۱۳گ (۶۱-۷۳پ)، اندازه:
۱۱×۱۷سم [ف: ۹ - ۳۳]

۳. تهران؛ دائره المعارف؛ شماره نسخه: ۱۲۵۱۱/۲

آغاز: شربنا على ذكر الحبيب مدامة - سكرنا بها من قبل ان يخلق
الكرم ... می‌گوید نوش کردیم و با یکدیگر به دوست کامی
خوردیم، بر یاد حضرت دوست؛ انجام: و ليس له نصيب و لا
سهم ... و سیل خرم و کیاست نسپرد.

ترجمه‌ای است به نثر و شرح گونه از ناشناس؛ خط: نسخ و نستعلیق
تحریری، بی‌کا، تا: ۱۳۴۷ق؛ ۴گ (۷-۱۰) [ف: ۳ - ۲۶]

۴. تهران؛ ملی؛ شماره نسخه: ۲۵۵۲۴

چند شرح از قصیده خمریه؛ بی‌کا، بی‌تا؛ خریداری از میردادخان
[رایانه]

فرستگان نسخه‌های خطی ایران (فنا)؛ جلد بیستم؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران: سازماناسناد

DIA 276258

و.کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۱/۲۰۱۳